

FENOMEN ZBIRKI VJERSKIH ZAJEDNICA U HRVATSKOJ

Registar muzeja, zbirki i riznica u vlasništvu vjerskih zajednica

Muzejskoga dokumentacijskog centra

DUNJA VRANEŠEVIĆ □ Zagreb

sl.1.-2. Postav Riznice i pinakoteke Franjevačkoga samostana i župe u Kloštar-Ivaniću.

Fototeka MDC-a

sl.3. Postav Spomen-muzeja biskupa Josipa Jurja Strossmayera u Đakovu, maketa katedrale Karla Rösnera iz 1865. godine.

Fototeka MDC-a

sl.4. Muzej Dominikanskoga samostana sv. Dominika u Dubrovniku, klaustar samostana s odlikama gotičkoga i renesansnoga stila. Snimila Dunja Vranešević

1 *Pokretno kulturno dobro može biti: zbirka predmeta u muzejima, galerijama, knjižnicama i drugim ustanovama, kao i u drugim pravnim osobama te državnim i upravnim tijelima uključujući i kod fizičkih osoba, crkveni inventar i predmeti, arhivska građa, zapisi, dokumenti, pisma i rukopisi, filmovi, arheološki nalazi, antologijska djela likovnih i primijenjenih umjetnosti i dizajna, etnografski predmeti, stare i rijetke knjige, novac, vrijednosni papiri, poštanske marke i druge tiskovine, dokumentacija o kulturnim dobrima, kazališni rekviziti, skice, kostimi i sl., uporabni predmeti (namještaj, odjeća, oružje i sl.), prometna i prijevozna sredstva i uređaji, predmeti koji su značajna svjedočanstva razvitka znanosti i tehnologije (Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, NN 69/99; čl. 8.).*

Uvod u fenomen zbirki vjerskih zajednica

Zbirke vjerskih zajednica, uz muzeje i galerije, najvažniji su čuvari pokretne kulturne baštine u Hrvatskoj. Povijest hrvatskoga naroda, njegova pismenost, povijest umjetnosti i književnost neraskidivo su povezani s vjerskim zajednicama i sakralnom baštinom koja čini velik udio u nacionalnome identitetu (Laszlo, 1998: 93). Poznato je da su veliku ulogu u cjelokupnome kulturnom razvoju zemlje u prošlosti imali brojni crkveni redovi čiji su samostani bili žarišta pismenosti, obrazovanja, kulture i umjetnosti.

Sam termin *zbirke u vlasništvu vjerskih zajednica* kompleksan je pojam kojim se nastoji obuhvatiti područje sakralne umjetnosti, uz usmjerenost na zbirke pokretnih kulturnih dobara¹ koje su u vlasništvu svih vjerskih zajednica zastupljenih u Hrvatskoj, a koje su, jednako kao i zbirke muzeja i galerija, muzeološkoga značenja te zaslužuju primjerenu brigu i muzealizaciju.² Za razliku od zbirki u muzejima, koje su u nadležnosti države, lokalne samouprave ili javnih institucija, češće su registrirane, sustavno dokumentirane i zakonom definirane, zbirke u crkvenim kompleksima, samostanima, župama ili parohijama složenijega su statusa jer su nastajale spontano, najčešće zahvaljujući entuzijazmu pojedinaca, bez stručnoga vođenja evidencije ili inventarnih knjiga. Poneka preklapanja između djelokruga muzejskih institucija i zbirki vjerskih zajednica ipak postoje, a to se najbolje uočava na primjeru dvaju crkvenih muzeja – Stalne izložbe crkvene umjetnosti (SICU) u Zadru i Spomen-muzeja biskupa Josipa Jurja Strossmayera u Đakovu (sl.3.) – koji su upisani u Očevidnik muzeja, te muzeja, galerija i zbirki unutar ustanova i drugih pravnih osoba³ kao specijalizirani, umjetnički muzeji i muzeji primijenjenih umjetnosti, čime se potvrđuje da se interesi institucija u kulturi i vjerskih zajednica, kada je riječ o kulturnoj baštini, previše ne razlikuju.

No, dok razvijene europske zemlje na različite načine planski pomažu vjerskim zajednicama i nevladinim muzejima u muzejskim i konzervatorskim poslovima, bilo putem službi zaštite (u Bavarskoj), bilo putem muzejskih institucija (u Nizozemskoj), u Hrvatskoj takav model pomoći vjerskim zajednicama još uvijek nedostaje iako njihove zbirke predstavljaju kulturno dobro cijeloga naroda (Laszlo, 1998: 94; Laszlo, 2001: 139). Zbog toga, kao i zbog nepostojanja sustavne inventarizacije i stručne obrade zbirki vjerskih zajednica u Hrvatskoj, Muzejski dokumentacijski centar⁴ pokrenuo je njihovu evidenciju u obliku Registra muzeja, zbirki i riznica u vlasništvu vjerskih zajednica. Budući da je MDC već prije osmislio Registar muzeja, galerija i zbirki u RH, u čijemu su središtu zanimanja muzeji i zbirke kao posebne kategorije građe, prikupljanje podataka o specifičnim zbirka vjerskih zajednica uslijedilo je kao prirodan nastavak rada na evidentiranju i dokumentiranju pokretne kulturne baštine u Hrvatskoj. Registar muzeja, zbirki i riznica u vlasništvu vjerskih zajednica postao je tako jedinstvena baza podataka koja prikuplja i objavljuje podatke o zbirka vjerskih zajednica u Hrvatskoj.

U Zakonu o muzejima te u Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi definirano je da muzejske institucije trebaju voditi dokumentaciju sa sustavno prikupljenim i pohranjenim podacima o muzejskoj građi potrebnima za njezinu stručnu obradu, identifikaciju, određivanje podrijetla i stanja predmeta, zaštitu te prezentaciju.⁵ Takvo je određenje izostalo za zbirke vjerskih zajednica. Godine 2000. Hrvatska je biskupska konferencija⁶ donijela Uredbu o crkvenim muzejskim zbirka kojima su utvrđeni uvjeti osnivanja i upravljanja zbirka Katoličke Crkve. Spomenici crkvene umjetnosti u njoj su definirani kao [...] *sve crkvene građevine i svi predmeti*

sl.5. Zbirka Franjevačkoga samostana u Klanjcu, sarkofag Emerika Erdödyja.
Snimio: Želimir Laszlo

umjetnosti i obrta, koji su služili ili još i sada služe bogoslužju – bez obzira da li od državnih organa jesu ili nisu proglašeni spomenicima kulture, a ako ti predmeti zbog bilo kojega razloga više nisu u prvotnoj crkvenoj funkciji, postaju građa crkvenih muzeja i muzejskih zbirki župa i samostana u kojima će se pohranjivati, popisivati, čuvati, obrađivati i prezentirati javnosti (Bozanić, 2001: 9; čl. 1. – 3., 6.). Iako Uredba nalaže vođenje i reviziju inventara spomenute muzejske građe kako bi se formirao središnji inventar za cijelo područje HKB-a (Bozanić, 2001: 9; čl. 12.), takvi popisi uglavnom izostaju zbog zaokupljenosti župnika, gvardijana i ostalih vjerskih službenika drugim poslovima te zbog nedostatka vremena i zainteresiranosti za primjerenu brigu o kulturnim spomenicima.

Mnogi predmeti koji su se nekada upotrebljavali u obredima vjerskih zajednica danas su izloženi u stalnim postavima javnih muzeja, u knjižnicama i u arhivima jer je velik broj crkvenih građevina iz povijesti prestao služiti prvobitnoj sakralnoj namjeni (sl.1. i 2.). Ipak, u posjedu vjerskih zajednica još uvijek je velik broj pokretnih spomenika kulture visoke umjetničke, povijesne i kulturne vrijednosti, ali se za razliku od sakralnoga nasljeđa u muzejima, koje najčešće čine pojedinačni, izolirani predmeti većinom povezani s vjerskim kultom, u takvim zbirkama čuvaju cijele skupine predmeta koji više ne služe svojoj primarnoj svrsi. Dovoljno je spomenuti zbirke poput one Muzeja Dominikanskoga samostana sv. Dominika u Dubrovniku (sl.4.) s kapitalnim djelima hrvatske renesanse, zatim zbirke Stalne izložbe crkvene umjetnosti (SICU) Samostana benediktinki sv. Marije u Zadru ili pak Riznice zagrebačke katedrale s unikatnim primjercima zlatarskih i tekstilnih radova, koje jasno potvrđuju neprocjenjivu vrijednost blaga sačuvanoga u autentičnome prostoru unutar zidova crkvenih i samostanskih sklopova ne samo za crkvenu nego i za cjelokupnu, nacionalnu i općeljudsku kulturnu baštinu. Također je važno istaknuti da se u zbirkama vjerskih zajednica, suprotno uvriježenu shvaćanju, mogu pronaći ne samo uporabni liturgijski predmeti, umjetnine s oltara, crkveni namještaj i liturgijske knjige već i nezanemarljiv broj drugih zbirki vrijednih predmeta koji su u središtu zanimanja raznovrsnih zbirki, znanstvenih ili *svjetovnih* disciplina te specifičnih ljudskih djelatnosti. Primjerice, čuvane su arheološka zbirka i zbirka narodnih nošnji Franjevačkoga samostana Gospe Sinjske u Sinju, etnografska i prirodoslovna zbirka Franjevačkoga samostana na Košljunu, zbirka ljekarničkih predmeta i glazbeni arhiv Samostana male braće u Dubrovniku, zbirka ljuštura Malakološkoga muzeja Franjevačkoga samostana u Makarskoj, jedinstveni sarkofazi obitelji Erdödy u Franjevačkome samostanu u Klanjcu (sl.5.) i dr.

Dosadašnja proučavanja zbirki vjerskih zajednica rezultirala su pojedinačnim valorizacijama određenih zbirki ili predmeta, ali vrednovanje u cjelini, kao i u usporedbi s muzejskim i galerijskim zbirkama, još uvijek izostaje. Dok je muzejima u sustavu matične djelatnosti zakonom namijenjena stručna pomoć u radu te u zaštiti muzejske građe i dokumentacije,⁷ kao velik problem u ispravnome čuvanju zbirki vjerskih zajednica nameće se kronični nedostatak adekvatne zaštite i stručnoga nadzora kojim bi se redovito pomagalo vjerskim službenicima zaduženima za brigu o

2 Pojam *zbirka* obuhvaća organizirani korpus bilo kakvih pohranjenih predmeta (knjiga, rukopisa, slika i dr.) s odgovarajućim sustavom za informiranje i pretraživanje (usp. Tuđman, 1990: 204, 228). U ovome su radu zbirkom kao općim pojmom obuhvaćeni svi oblici pojedinačnih, okupljenih i/ili izloženih zbirki u vlasništvu vjerskih zajednica, registrirani ili ne, poput muzeja, stalnih izložbi, riznica, knjižnica i arhiva.

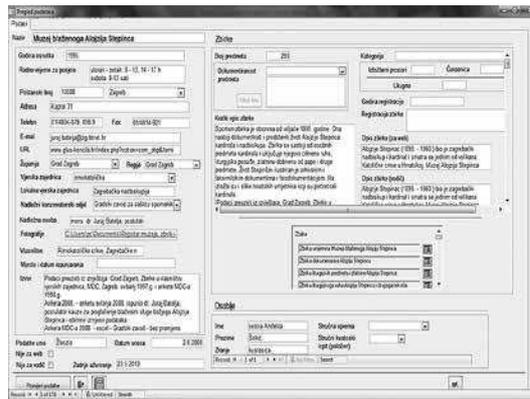
3 <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=212> (datum posjeta: 15. svibnja 2014.).

4 Dalje u tekstu: MDC.

5 Članak 8. Zakona o muzejima (NN 142/98, članci 21. – 22., 33. – 35.) te u Pravilniku o načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi (NN 108/02).

6 Dalje u tekstu: HBK.

7 U Zakonu o muzejima (NN 142/98, članci 21. – 22., 33. – 35.) te u Pravilniku o načinu i mjerilima za povezivanje u sustav muzeja Republike Hrvatske (NN 120/02).

<p>MDC Muzej blaženoga Alojzija Stepinca HVM</p> <p>hrvatski english Pretraživanje zbirki vjerskih zajednica</p>		<p>Odaberite zbirku vjerske zajednice</p>
<p>Položaj na karti (Google maps)</p>	<p>Vjerska zajednica: rimokatolička Lokalna vjerska zajednica: Zagrebačka nadbiskupija Godina osnutka: 1995. Nadležna osoba: mons. dr. Juraj Batelja, postulator kauze Rimokatoličke crkve, Zagrebačke nadbiskupije Vlasništvo:</p> <p>Adresa</p> <p>Ulica i broj / grad: Kaptol 31, 10000 Zagreb Županija: Grad Zagreb Tel: 01/4894-879, 098-9774-470 Fax: 01/48 14-921 E-mail: juraj.batelja@zg.htnet.hr Urt: www.glas-koncila.hr/index.php?option=com_php&Itemid=41&news_ID=13332</p> <p>Otvoreno za posjetitelje utorak - petak: 8 - 13, 14 - 17 h subota: 8-13 sati dodatno po dogovoru nedjeljom i ponedjeljkom zatvoreno</p> <p>Opis Alojzije Stepinac (1898. - 1960.) bio je zagrebački nadbiskup i kardinal i smatra se jednim od velikana Katoličke crkve u Hrvatskoj. Muzej Alojzija Stepinca prvotno je otvoren 7. veljače 1995. g. pod nazivom Spomen-zbirka. Dana 3. listopada 1998. papa Ivan Pavao II. proglasio je u Mariji Bistrici Alojzija Stepinca blaženim, a prigodom 10. obljetnice njegove beatifikacije Muzej je preselio u novi prostor u prizemlju Nadbiskupskog dvora i kule Nebotjan, a svečano je otvoren 10. studenoga 2007. g. Stalnim muzejskim postavom nastoji se ilustrirati život i djelo Alojzija Stepinca. Izloženi su dokumenti, liturgijsko ruho, kardinalska odora, liturgijsko posuđe, knjige, umjetničke slike (portreti Stepinca), fotografije i predmeti iz Stepinčeve ostavštine te svjedočanstva o njegovu mučeništvu. U Krašiću, rodnome mjestu blaženoga Alojzija Stepinca, nalazi se njegova Spomen-soba, mjesto njegova zatočeništva, koja dopunjuje građu prikazanu u Muzeju u Zagrebu.</p> <p>Zadnje ažuriranje 23.5.2013.</p>	

sl.6. Prikaz polja unutar jedne jedinice iz Registra

sl.7. Prikaz polja za pretraživanje u bazi podataka

sl.8. Prikaz jedinice iz Registra na mrežnoj stranici MDC-a, <http://hvm.mdc.hr/muzejblaženoga-alozija-stepinca,5/hr/ crkvenezbirke/> (datum posjeta: 20. svibnja 2014.)

svojim zbirkama. Uredba HBK-a propisuje, prema potrebi, suradnju crkvenih muzeja sa srodnim svjetovnim ustanovama i odjelima za zaštitu spomenika kulture (Božanić, 2001: 9; čl. 7.), no ona nerijetko izostaje ili je usporena zbog nepovjerenja i manjka interesa. Osim toga, za samostanske je zbirke problematično i često posuđivanje te pre-mještanje građe, posebice knjižne, iz jednoga samostana provincije u drugi zbog čega je nemoguće samo jednom napraviti uvid u građu, već su dopunjavanje i obrada podataka trajan proces.⁸

Neosporno je pak da neke od takvih zbirki sadržajem i kvalitetom konkuriraju, pa možda i nadilaze vrijednosti istovrsnih predmeta izloženih u svjetovnim muzejima, stoga drastična posljedica zanemarivanja toga dijela kulturne baštine može biti nepoznavanje i gubitak dijela kulturnoga identiteta Hrvatske. Nastankom i održavanjem Registra muzeja, zbirki i riznica u vlasništvu vjerskih zajednica započelo je vođenje sustavne evidencije o zbirkama, no dokumentiranje je samo prvi korak u dugotrajnome postupku osmišljavanja stručne muzeološke i konzervatorske pomoći vjerskim zajednicama u očuvanju i prezentiranju kulturne baštine.

Prikaz dosadašnjega razvoja i strukture Registra muzeja, zbirki i riznica u vlasništvu vjerskih zajednica

Nastanak Registra i prvi popisi

Današnji Registar muzeja, zbirki i riznica u vlasništvu vjerskih zajednica jedna je od dokumentacijskih zbirki MDC-a nastala kao rezultat prikupljanja podataka od 1996. godine, otkad se sustavno radi na njezinu proširenju i ažuriranju.

⁸ Ne pomaže ni Uredba HBK-a kojom se dopušta zamjena muzejske građe među crkvenim muzejima (Božanić, 2001: 9, čl. 10.).

sl.9.-12. Izložbeni prostor Muzeja bl. Alojzija Stepinca.
Snimila: Dunja Vranešević

Ideja o Registru nastala je iz nezaobilazne potrebe da se isprva napravi dotad nepostojeći elementarni popis zbirki vjerskih zajednica u Hrvatskoj, a zatim da te zbirke dobiju zasluženu pozornost i organiziranu stručnu pomoć koja bi mogla biti osnova za razvoj planskoga čuvanja i prezentacije pokretne kulturne baštine vjerskih zajednica u cijeloj državi (Laszlo, 1998: 94).

Registar je pokrenuo Želimir Laszlo, tadašnji konzervator savjetnik u MDC-u i dugogodišnji voditelj projekta, koji je prije toga u Republičkome zavodu za zaštitu spomenika kulture (danas Uprava za zaštitu kulturne baštine u Ministarstvu kulture) osnovao i vodio Odjel za zaštitu pokretnih spomenika kulture. Imajući na umu da su zbirke u vlasništvu vjerskih zajednica podjednako važne i ravnopravne muzeološke činjenice kao i muzeji i zbirke u vlasništvu države, lokalne samouprave te raznih udruženja i privatnika, te da nemaju stručnjake koji bi im osiguravali primjerenu zaštitu i skrb, u MDC-u je razrađen program izrade Registra muzeja, zbirki i riznica u vlasništvu vjerskih zajednica, po uzoru na sličan registar koji prikuplja i obrađuje podatke za muzeje i galerije u Hrvatskoj.

Prvi korak u tome programu bilo je stjecanje uvida u brojnost zbirki i prikupljanje desetak najvažnijih podataka (Laszlo, 1998: 94). Osmišljen je anketni listić (prilog 1) koji je 1997. godine poslan svima za koje se pretpostavljalo da imaju muzej, zbirku ili riznicu te je time osigurano dobivanje strukturiranih podataka. Upitnik je poslan svim vjerskim zajednicama u Hrvatskoj, a u suradnji s HBK-om anketa je upućena svim župama i samostanima. Od prikupljenih podataka oblikovan je popis koji je dopunjen u suradnji s konzervatorskim odjelima Uprave za zaštitu kulturne bašti-

sl.13. Ažurirani podaci u Registru nakon posjeta Muzeju Srpske pravoslavne crkve

ne i s muzejima (Laszlo, 2001: 139). Kriteriji za prvi popis nisu bili strogo definirani; sve što je dotad bilo prepoznato kao muzej ili zbirka uvršteno je u Registar, s tim da su bili isključeni inventari crkava, arhivi i knjižnice za koje su bile nadležne druge institucije.⁹ Prikupljena su 43 odgovora (36 %), a u Registar je uneseno 118 jedinica (Laszlo, 1998: 95-96).

Prikupljeni su podaci otada provjereni i dopunjeni u još dvjema anketama MDC-a, 2001. i 2008. godine (Živčec, 2008: 124). Kriteriji za uvrštenje zbirke u Registar ostali su okvirni: jedan od osnovnih kriterija jest postojanje izložbene djelatnosti, a sve što se izlaže javnosti, bez obzira na opseg ili količinu predmeta, muzeološka je činjenica te stoga treba biti uvršteno u Registar. Navedene su i sve one zbirke koje postoje, a nisu izložene, ako postoji namjera da se u budućnosti izlože, kao i zbirke koje su nekada predstavljale važne muzeje i stalne izložbe, ali su u međuvremenu zatvorene i nedostupne javnosti (poput Dijecezanskoga muzeja u Zagrebu), u nadi da će se jednom ponovno osnovati (Laszlo, 2001: 139). Zadnjom anketom u Registar je uvrštena 171 jedinica.

Važno je spomenuti da su samim anketama prethodila i dva terenska istraživanja MDC-a, također pod vodstvom Želimira Laszla, koja su rezultirala izvještajima *Grad Zagreb: zbirke u vlasništvu vjerskih zajednica* (1997.) te *Izvještaj za svaku obrađenu jedinicu u Osječko-baranjskoj i Vukovarsko-srijemskoj županiji: istraživanje stanja crkvenog blaga* (1996.), čiji su podaci iskorišteni za Registar. Od ostalih izvora treba spomenuti podatke o registracijama pokretnih kulturnih dobara iz Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske što ga vode Uprava za zaštitu kulturne baštine, njezini konzervatorski odjeli i Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu, prijave za upis u Očevidnik muzeja, te muzeja, galerija i zbirki unutar ustanova i drugih pravnih osoba Ministarstva kulture RH, kao i raznovrsne kataloge izložaba, deplijane i drugu literaturu (Laszlo, 1998: 96).

Registar je sve do 2008. godine bio dostupan samo za internu upotrebu u MDC-u te se računalno obrađivao u MS Wordu, zbog čega nije bio prilagođen pretraživanju i automatskoj obradi podataka. Suradnjom Želimira Laszla s informatičarkom Dorotejom Živčec te je godine izrađena istoimena baza podataka¹⁰, kojoj je kao vizualni predložak poslužila već postojeća baza Registra muzeja, galerija i zbirki u RH (Živčec, 2008: 124).

Konačno, postavljanjem Registra na mrežnu stranicu MDC-a 2009. godine prvi je put omogućeno pretraživanje zbirki u vlasništvu vjerskih zajednica i vanjskim korisnicima.¹¹ Počevši s pretraživanjem prema trima kriterijima (gradu, vjerskoj zajednici i nadležnom konzervatorskom odjelu), današnje pregledavanje Registra korisnicima nudi informacije o vrsti zbirke i građe, materijalu, teritoriju, razdoblju i dr.

Izbor najvrednijih zbirki iz Registra posljednji je put objavljen u MDC-ovu *Vodiču kroz hrvatske muzeje i zbirke* 2011. godine. Predstavljene su gotovo dvije trećine zbirki iz Registra, 34 detaljnije, tekstem i fotografijom, a njih 78 navođenjem osnovnih podataka (usp. Zgaga, 2011: 520-568).

Organizacija baze podataka

Po uzoru na podatke koji se prikupljaju i obrađuju u Registru muzeja, galerija i zbirki u Republici Hrvatskoj (usp. Franulić, 2003: 92) vizualno je slično strukturiran i registar s podacima relevantnima za crkvene zbirke. Registar je kao

⁹ Iz posljednjega popisa vidljivo je da su u Registar kasnije ipak uvrštene pojedine samostanske knjižnice i arhivi.

¹⁰ Baza podataka podrazumijeva organizirani skup podataka pohranjenih u računalu i dostupnih za automatsko pretraživanje (Tuđman, 1990: 165).

¹¹ Registar je dostupan na poveznici <http://mdc.hr/hr/mdc/registar-muzeja-zbirki-i-riznica-u-vlasnistvu-vjerskih-zajednica/>.

baza podataka oblikovan u MS Accessu (Živčec, 2008: 124) i organiziran tako da zbirke dijeli u jedinice (obrasce) koje sadržavaju identična polja za popunjavanje i obrađivanje (sl.6.). Podaci se mogu unositi, pregledavati, pretraživati i ispisivati, a prema upisnim poljima mogu se grupirati u nekoliko cjelina:

1. osnovni podaci o jedinici (naziv zbirke, adresa, poštanski broj i mjesto, telefon, faks, e-adresa, mrežna stranica, ako postoji, radno vrijeme za posjete, ako su mogući, županija, regija)
2. podaci o pripadnosti zbirke (godina osnutka, vjerska zajednica, lokalna vjerska zajednica, nadležni konzervatorski odjel, nadležna osoba, vlasništvo)
3. podaci o unosu jedinice (izvori, datum prvoga unosa jedinice u Registar, datum posljednjega ažuriranja, poveznica na fototeku¹²) i o njezinu prikazu (je li prikaz jedinice dostupan na mrežnoj stranici Registra ili ne)
4. podaci o zbirci (kratki opis zbirke, broj predmeta, dokumentiranost predmeta, registracija zbirke) i o njezinu izložbenome prostoru i čuvaonici (veličina prostorija)
5. podaci o osoblju (ime, prezime, zvanje, stručna sprema, podatak o stručnome kustskom ispitu ako je položen).

Novost u bazi podataka od polovice 2012. godine jest mogućnost unošenja podataka za podzbirke, odnosno detaljnija klasifikacija svake jedinice prema vrstama zbirke koje sadržava. Tako se za svaku podzbirku uz kratak opis mogu prikupiti i unijeti podaci o nazivu, broju predmeta, dokumentiranosti i registraciji, kategoriji, vrsti zbirke, vrsti građe, materijalu, teritoriju, razdoblju i (ne)postojanju stalne izložbe.

Većina polja dopušta slobodan unos podataka dok je za pojedina polja uveden terminološki nadzor u obliku popisa odrednica iz kojega je moguće odabrati jednu. Takvim se utvrđenim popisima nadziru polja s podacima o poštanskoj broju i mjestu u kojemu se zbirka nalazi, o konzervatorskoj nadležnoj jedinici za zaštitu kulturne baštine područja na kojemu je zbirka smještena (21 konzervatorski odjel Uprave za zaštitu kulturne baštine i Gradski ured za zaštitu spomenika kulture i prirode), o županiji, regiji i vjerskoj zajednici (grkokatolička, rimokatolička, srpska pravoslavna, židovska i islamska¹³). Unutar podataka o zbirci moguće je još odabrati način na koji je zbirka dokumentirana (fotografije, katalog, računalna obrada, muzejska inventarna knjiga, popis ili ostalo), a definiran je i odabir vrste zbirke po uzoru na popis vrsta zbirke u Registru muzeja, galerija i zbirki u RH¹⁴, uz naknadni dodatak vrsta zbirke specifičnih za zbirke vjerskih zajednica (liturgijsko suđe, relikvijari, liturgijsko ruho).

Tako prikupljeni podaci omogućuju analizu i pretraživanje Registra po različitim parametrima izraženima u navedenim poljima, od regije i vlasništva zbirke do razdoblja i materijala predmeta u zbirci.

Prikaz jedinice ponešto je drugačiji na mrežnim stranicama Registra (sl.8.) na kojima je korisnicima također omogućen uvid u podatke o zbirka u vlasništvu vjerskih zajednica, uz poseban prikaz adresara zbirke, adresara postojećih i funkcionalnih mrežnih stranica zbirke te literature o zbirka dostupne u knjižnici MDC-a. Pretraživanje zbirke zasad je omogućeno prema trima kriterijima – gradu, vjerskoj zajednici i konzervatorskomu odjelu. Svaku jedinicu predstavljaju ovi podaci: vjerska zajednica, lokalna vjerska zajednica, godina osnutka, nadležna osoba, vlasništvo, adresa (ulica i broj, grad), županija, telefon, faks, e-adresa, mrežna stranica, vrijeme kada je zbirka otvorena za posjetitelje, opis zbirke te posljednje ažuriranje. Osim toga, uz pojedine se zbirke mogu vidjeti fotografije i položaj na karti.

Za novu mrežnu stranicu MDC-a, koja je u razvoju, osmišljeno je dodavanje mogućnosti pretraživanja zbirke prema regiji, županiji, vrsti te razdoblju, a kada bude više prikupljenih i provjerenih podataka, bit će moguće i pretraživanje po vrsti građe te teritoriju. U samome prikazu jedinice, odnosno zbirke, trebalo bi omogućiti prikaz podataka o regiji, registraciji zbirke, podzirkama i osobi za vezu (što često nije ujedno i nadležna osoba) te prikaz fotografija zbirke. Razmotrena je i potreba uvrštenja novih polja u bazu, koja će biti vidljiva i na mrežnoj stranici, za poseban telefonski broj i e-adresu osoblja zbirke jer je ono (ako postoji) najvažnije za kontakt sa zbirkom. Predloženo je dodavanje i polja u koje bi se za svaku zbirku upisivalo stilsko razdoblje kojemu pripada.

sl.14.-17. Postav Muzeja Srpske pravoslavne crkve Mitropolije zagrebačko-ljubljanske. Snimio: Denis Bučar

12 Poveznica je dodana naknadnim razvojem baze podataka. Više o tome u sljedećemu poglavlju.

13 Naknadno uvrštena posljednjim uređenjem baze podataka.

14 Ponuđene su ove vrste zbirke: alpinistička, ambijentalna, arheološka, arhivska, biografska, dijateka, dokumentacija o marketingu i odnosima s javnošću, dokumentacija o osnivanju i povijesti muzeja, dokumentarna, dokumenti, etnografska, evidencija o izdavačkoj djelatnosti, evidencija o konzervatorsko-restauratorskim postupcima, evidencija o pedagoškoj djelatnosti, evidencija o stručnom i znanstvenom radu, evidencija posebnih događanja, evidencija terenskih izvještaja, filatelistička, filmoteka, fond digitalnih i magnetnih zapisa, fond dokumentacijskih crteža, fonoteka, fototeka, hemeroteka, industrijska, knjiga evidencije o izložbama, knjižna građa, knjižnica, medijateka, memorijalna, mikrofilmovi, numizmatička, ostalo, pedagoška, plakatoteka (dokumentarna zbirka plakata), planoteka, pomorska, povijesna, prirodoslovna, rudarska, tehnička, tifloška, tiskana građa, umjetnička te videoteka.

Ažuriranje Registra i prikupljanje novih podataka

Daljnji razvoj baze podataka

Potkraj 2012. godine počelo je uređivanje postojeće baze podataka i ažuriranje dotad prikupljenih podataka. Odlučeno je da se Registar proširi uvođenjem podjele zbirke prema njihovoj vrsti i građi kako bi takva baza bila prikladnija za buduće korisnike i lakša za pretraživanje. Uočeno je da je u polje vrste zbirke najprije potrebno dodati nove odrednice koje nisu postojale na popisu Registra muzeja, zbirki i galerija u RH, a koje bi obuhvatile znatan dio specifičnih zbirki u vlasništvu vjerskih zajednica. Tako je za vrstu zbirke omogućen odabir *liturgijskoga posuda, liturgijskoga ruha i relikvijara*.

Nakon prve obrade svih postojećih zbirki i njihove preraspodjele početni se broj zbirki i riznica u vlasništvu vjerskih zajednica povećao sa 171 na 581. I dalje je u Registru postojala 171 jedinica, ali je unutar svake jedinice napravljena podjela zbirke na podzbirke ovisno o sastavu i građi.

S obzirom na to da su podaci uneseni tijekom godina u Registar posljednji put davno provjereni, krenulo se u pregled i ažuriranje informacija iz Registra. Provjeravani su svi podaci do kojih se moglo doći, od općih informacija o kontaktima (telefonski brojevi, imena nadležnih osoba, adrese, e-adrese i sl.) i radnome vremenu do složenijih podataka o sastavu građe i vrsti pojedinih zbirki. Spomenuti su se podaci prikupljali iz stručne literature te iz relevantnih internetskih izvora. Posebno je vidljiv napredak u ažuriranju postojećih i u unosu novopronađenih mrežnih stranica zbirki u vlasništvu vjerskih zajednica čiji se broj znatno povećao, što upućuje i na pomak u otvaranju vjerskih zajednica i njihovih zbirki široj javnosti. Istraživanje novih mrežnih stranica omogućilo je evidenciju starih, ali i prikupljanje nepoznatih podataka. Uslijedila je i dopuna podataka o registraciji pojedinih zbirki, evidentirana i preuzeta iz Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske¹⁵. Zabilježena je i registracija crkvenih pokretnih kulturnih dobara, bilo da je riječ o zbirka, inventarima ili o pojedinačnim kulturnim dobrima koja su u vlasništvu vjerskih zajednica.

Istodobno s uređivanjem sadržaja Registra radilo se i na usklađivanju prikaza na budućim, novim mrežnim stranicama MDC-a. Poseban je naglasak stavljen na uređivanje polja s podacima o nazivu zbirke, imenima nadležnih osoba, vlasništvu i lokalnoj vjerskoj zajednici. Nazivi zbirki provjereni su u obrascima koje su već prije popunile vjerske zajednice te su regulirani u skladu s njima.

Dodano je novo polje koje sadržava poveznicu na postojeće fotografije zbirki i koje će se povezati s Fototekom MDC-a (vođenom u programu S++). Sve su dostupne fotografije zbirki okupljene na jednome mjestu – u fototeci zbirki vjerskih zajednica. Omogućeno je i pretraživanje zbirki po regijama.

Nakon posjeta lokacijama u Registar su dodane dvije nove zbirke – Riznica župne crkve Bezgrješnoga začeca Blažene Djevice Marije u Kaštel Štafiliću i Zbirke Franjevačkoga samostana Presvetoga Trojstva (knjižnica, arhiv i soba Dragutina Tadijanovića) u Slavonskome Brodu (sl.24.), čime se broj jedinica povećao sa 171 na 173, a ukupan broj evidentiranih podzbirki s prvotnih se 581 (stanje iz listopada 2012.) popeo na 637. Neke su jedinice i dalje označene upitnikom jer nije sigurno trebaju li biti uvrštene u Registar i kakvo je njihovo trenutno stanje (Laszlo, 1998: 96). Istraživanjem je također otkriveno postojanje još zbirki za koje se prije nije znalo i čiju bi relevantnost i ispunjavanje kriterija za upis u Registar, a onda i stanje i opseg, trebalo dodatno provjeriti na terenu, a zatim prikupljene podatke, u suradnji s vjerskim zajednicama i službom za zaštitu kulturnih dobara, svakako pridružiti novim jedinicama u Registru.¹⁶

Zbirke vjerskih zajednica u gradu Zagrebu – dokumentiranje i evidentiranje

Nakon osnovne provjere podataka u cijelome Registru istraživanje je usmjereno na prikupljanje podataka o zbirka vjerskih zajednica u gradu Zagrebu kako bi se počelo s dokumentiranjem i obradom svake regije.¹⁷

U početku su se podaci također ažurirali iz internetskih izvora: pregledane su sve mrežne stranice župa i samostanskih zajednica u gradu Zagrebu, kao i stranica Zagrebačke nadbiskupije te već spomenuti Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske. Kao polazna dokumentacija u istraživanju poslužilo je nekoliko elaborata Želimira Laszla, ponajprije elaborat *Grad Zagreb – zbirke u vlasništvu vjerskih zajednica* iz 1997. godine, koji je služio i kao izvor za neke od već navedenih podataka u Registru, a zatim i elaborati o stanju preventivne zaštite dviju zbirki u Zagrebu: *Muzej eparhije zagrebačko ljubljanske: stanje zaštite i preventivne zaštite muzejske građe i prijedlog mjera za njihovo poboljšanje* iz 2009. te *Franjevci trećoredci – zbirke samostana sv. Franje Ksaverskoga u Zagrebu: stanje zaštite i preventivne zaštite muzejske građe i prijedlozi za dalje postupanje* iz 2011. godine.

Nakon proučavanja dostupnih izvora napravljen je popis zbirki u vlasništvu vjerskih zajednica u gradu Zagrebu, s ukupno 31 zbirkom na 24 lokacije.

Istraživanje je nastavljeno kontaktiranjem Odjela za pokretna i nematerijalna kulturna dobra Gradskega zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode, koji je nadležan za brigu o svim pokretnim kulturnim dobrima u Zagrebu. Dogo-

¹⁵ Registar je dostupan na stranici Ministarstva kulture: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212>.

¹⁶ Jedan je od takvih primjera zbirka islamske vjerske zajednice u Zagrebu, koja obuhvaća ostatke inventara i preslike fotografija prve zagrebačke džamije izložene u džamiji u Folnegovićevoj naselju (Hasanbegović i Nanić, 2009: 21, 23). Budući da se pojavljuje sve više zbirki vjerskih zajednica koje nisu zastupljene u Registru, iz istoga je razloga u polje o vjerskoj zajednici posljednjim uređivanjem baze uvrštena i islamska vjerska zajednica. Neke od ostalih potencijalnih zbirki jesu zbirke u franjevačkim samostanima u Karinu i Virovitici te u Benediktinskome samostanu sv. Margarite u Pagu.

¹⁷ Prvotna zamisao o izradi vodiča po zagrebačkim zbirka vjerskih zajednica ostala je neostvarena.

vorena je suradnja u obliku razmjene dokumentacije o stanju i sadržaju zagrebačkih zbirki u vlasništvu vjerskih zajednica. Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode ustupio je preslike postojećih rješenja o registraciji (a time i o uvrštenju u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske) za pokretna kulturna dobra uključena u zagrebačke zbirke iz Registra muzeja, zbirki i riznica u vlasništvu vjerskih zajednica te osnovne podatke iz vlastite baze podataka o nepokretnim kulturnim dobrima – zaštićenim sakralnim objektima (samostanskim sklopovima, župnim crkvama i dr.) u kojima se spomenute zbirke čuvaju. Dokumentacija je sadržavala osam preslika rješenja o registraciji te šesnaest identifikacijskih listova za tražene objekte, uz dodatnih petnaest za sakralne objekte koje bi vrijedilo provjeriti radi potencijalnih novih zbirki.

Nakon obrade prikupljene dokumentacije uslijedila je uspostava kontakata s osobama nadležnima za zbirke i dogovaranje obilaska. Neke su zbirke ubrzo isključene s popisa za posjet jer su bile zatvorene i privremeno nedostupne zbog preuređenja (Muzejska zbirka Družbe sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskog), neadekvatnoga prostora (Dijecezanski muzej Zagrebačke nadbiskupije) ili zbog drugih razloga (Knjižnica dr. Lavoslava Šika u Židovskoj općini Zagreb). Uspostava kontakata i odlazak na teren nerijetko su dugo trajali zbog potrebe prethodnoga senzibiliziranja voditelja zbirki za važnost i nužnost toga posla. Samomu obilasku prethodila je priprema – proučavanje svih dostupnih informacija o zbirki u literaturi. Korisni su bili malobrojni postojeći katalogi izložaba, vodiči u kojima su predstavljene zbirke ili pojedini njihovi predmeti te članci osoba koje se brinu o zbirkama.¹⁸

Iznimno su se pristupačnima pokazale zbirke Muzeja blaženoga Alojzija Stepinca (sl.9.-12.) i Muzeja Srpske pravoslavne crkve Mitropolije zagrebačko-ljubljanske (sl.14.-17.) kao muzeji u vlasništvu vjerskih zajednica sa stalnim postavom, radnim vremenom i otvorenosti za javnost. Oba su postava ubrzo nakon uređenja i ponovnoga otvaranja za posjetitelje¹⁹ predstavljena i katalogom odnosno vodičem u obliku članka; Muzej blaženoga Alojzija Stepinca u tekstu *Vodič kroz Muzej bl. Alojzija Stepinca* Ivana Uldrijana i Ivana Miklenića, objavljenome u *Glasi Koncila* 2007. godine, a Muzej Srpske pravoslavne crkve Mitropolije zagrebačko-ljubljanske (Muzej SPC-a) u katalogu stalnoga postava *Muzej srpske pravoslavne crkve Eparhije zagrebačko-ljubljanske u Zagrebu* urednika Slobodana Mileusnića iz 2006. godine. Obilazak zbirki obavljen je u razgovoru s osobljem zaduženim za primanje posjetitelja i brigu o zbirkama. Provjereni su postojeći i prikupljeni novi podaci o stanju i sadržaju građe te su fotografirani predmeti i izložbeni prostor. Dogovorena je daljnja suradnja u provjeravanju podataka.

Na temelju podataka dobivenih nakon posjeta zbirkama napravljen je okvirni popis izloženih predmeta kao temelj za daljnje dokumentiranje. Snimljene fotografije zbirki obrađene su i pohranjene u fototeku zbirki u vlasništvu vjerskih zajednica unutar MDC-a. Potom su ažurirani dotadašnji podaci iz Registra te je sastavljen nacrt za novi tekst o svakoj zbirki (sl.13.).

Statistički podaci iz Registra

Obradom podataka prikupljenih iz Registra mogu se iščitati raznovrsni zanimljivi i korisni podaci koji mogu poslužiti ne samo muzejskim stručnjacima već i stručnjacima različitih znanstvenih disciplina i područja. Statistički podaci donose pregled zbirki vjerskih zajednica prema njihovoj lokaciji, broju, vrsti i sadržaju. Takve informacije zasigurno mogu biti korisne brojnim institucijama zaduženima za brigu o kulturnoj baštini, a podaci iz Hrvatske mogu se proučiti i usporediti s istovrsnim važećim podacima o položaju, broju i sadržaju pokretnih umjetnina u regiji, pa i u Europi.

Smještaj i zastupljenost zbirki iz Registra na pojedinim područjima mogu se lako pretražiti po regijama i županijama. Županije su u Registru grupirane u šest regija²⁰:

a) Grad Zagreb (1)²¹

b) Središnja Hrvatska

- Zagrebačka županija (2)
- Bjelovarsko-bilogorska županija (3)
- Karlovačka županija (4)
- Sisačko-moslavačka županija (5)

c) Sjeverozapadna Hrvatska

- Krapinsko-zagorska županija (6)
- Varaždinska županija (7)
- Međimurska županija (8)
- Koprivničko-križevačka županija (9)

d) Slavonija, Baranja i Srijem

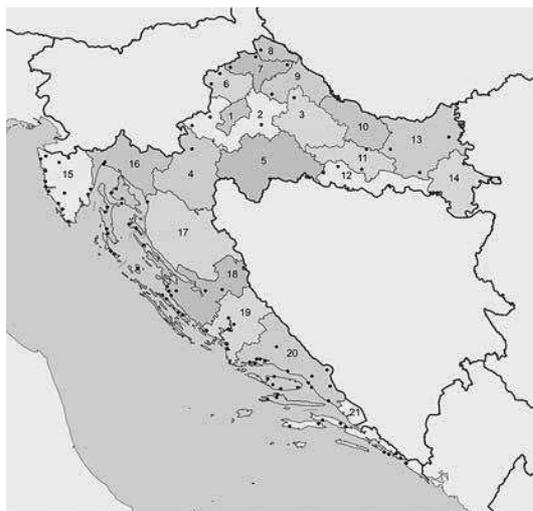
- Virovitičko-podravna županija (10)
- Požeško-slavonska županija (11)
- Brodsko-posavska županija (12)

¹⁸ Primjerice, za zbirke Židovske općine Zagreb korisni su članak Mire Wolf *Judaica – jezgra budućeg židovskog muzeja* (2011.), vodič *Židovski Zagreb* autora Snješke Knežević i Aleksandra Lasla (2011.) te stariji katalog izložbe *Židovi na tlu Jugoslavije* (1988.). Za zbirke Zagrebačke nadbiskupije važan je katalog izložbe *Sveti trag: devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije: 1094 – 1994.* (1994.), a Metropolitansku knjižnicu iscrpno predstavlja noviji vodič *Metropolitanska knjižnica u Zagrebu* Vatroslava Magića (2012.). Povijest i sadržaj Knjižnice *Juraj Habdelić*, koja je u vlasništvu Kolegija Družbe Isusove, predstavljeni su u tekstovima sa znanstveno-stručnih skupova *Od Knjižnice Zagrebačkog kolegija do današnje knjižnice "Juraj Habdelić"* Đurđice Čubranić (2004.) te *Knjižnica "Juraj Habdelić" uz Kolegij i Filozofski fakultet Družbe Isusove u Zagrebu* Marijana Steinera (2009.).

¹⁹ Prvotno otvoren 1995. godine, Muzej blaženoga Alojzija Stepinca preseljen je u novi prostor u prizemlju Nadbiskupskoga dvora i kule Nebojan u studenome 2007. godine (Uldrijan i Miklenić, 2007). Stalni je postav Muzeja Srpske pravoslavne crkve Mitropolije zagrebačko-ljubljanske od 1985. do miriranja zgrade 1992. godine bio smješten u Ulici Gjura Deželića 4, u tadašnjoj zgradi Mitropolije, te je spašena i restaurirana građa od lipnja 2006. izložena u novome prostoru u Ilici 7 (Pavlović, 1989: 49-50; Mileusnić, 2006: 13-15).

²⁰ U Registru muzeja, galerija i zbirki u RH te u Registru muzeja, zbirki i riznica u vlasništvu vjerskih zajednica regije su označene brojkama: Istra, Kvarner, Gorski kotar i Lika – 1, Dalmacija – 2, Središnja Hrvatska – 3, Grad Zagreb – 4, Sjeverozapadna Hrvatska – 5, te Slavonija, Baranja i Srijem – 6. Također, u *Vodiču kroz hrvatske muzeje i zbirke* svakoj je regiji dodijeljena njezina boja.

²¹ Oznaka županije na priloženoj karti Hrvatske.

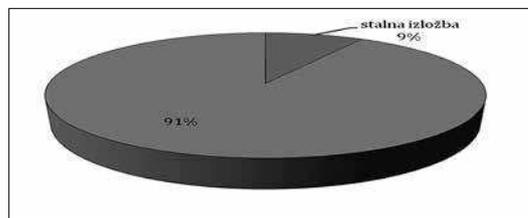
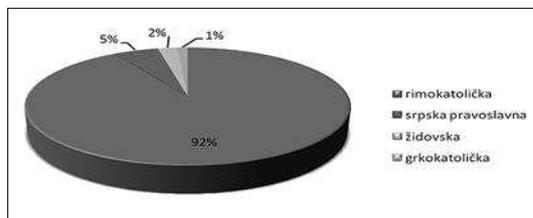
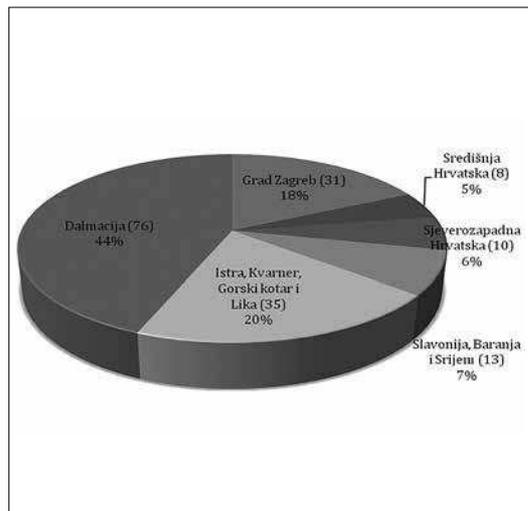

sl.18. Karta Republike Hrvatske s označenim položajem zbirki vjerskih zajednica

sl.19. Postotak zbirki vjerskih zajednica po regijama.

sl.20. Udio zbirki u Registru prema pripadnosti vjerskoj zajednici.

sl.21. Udio stalnih izložaba u ukupnom broju zbirki vjerskih zajednica.

Osječko-baranjska županija (13)
Vukovarsko-srijemska županija (14)

e) Istra, Kvarner, Gorski kotar i Lika

Istarska županija (15)
Primorsko-goranska županija (16)
Ličko-senjska županija (17)

f) Dalmacija

Zadarska županija (18)
Šibensko-kninska županija (19)
Splitsko-dalmatinska županija (20)
Dubrovačko-neretvanska županija (21).

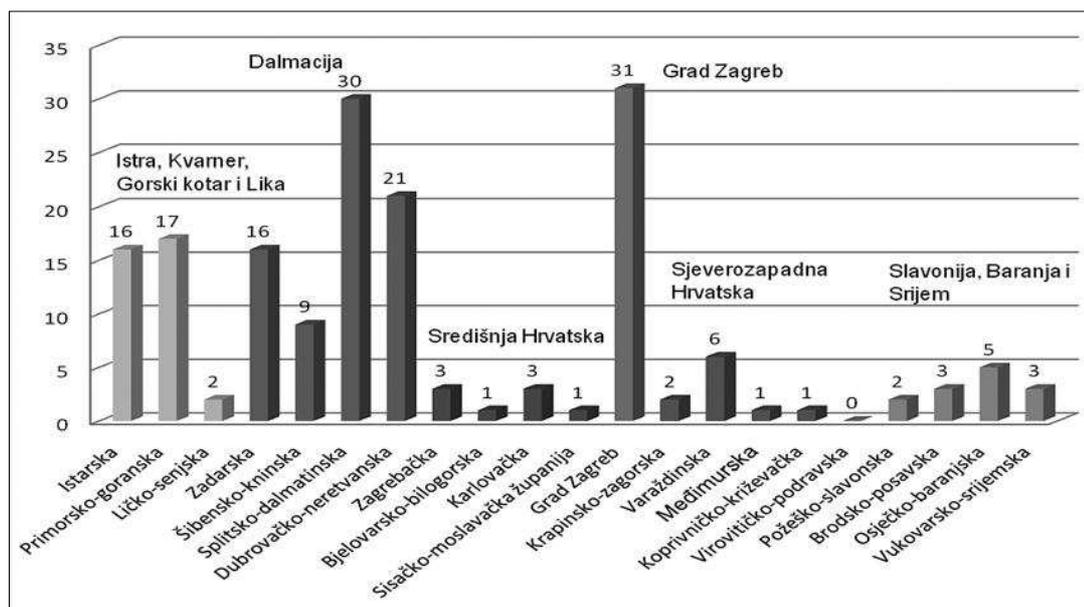
Prikaz položaja zbirki na karti Hrvatske (sl.18.) već jasno upućuje na zaključak da je koncentracija zbirki veća u priobalnome području nego u kontinentalnoj Hrvatskoj.

Analiza zbirki iz Registra po regijama (sl.19.) pokazuje da se najveći broj zbirki vjerskih zajednica, stoga i udio zbirki u ukupnome broju, nalazi u Dalmaciji (njih 76 ili 43,93 %). Iza Dalmacije po zastupljenosti zbirki slijede regije Istra, Kvarner, Gorski kotar i Lika (35 zbirki odnosno 20,23 %), Zagreb (31 zbirka odnosno 17,92 %), zatim Slavonija, Baranja i Srijem (13 zbirki odnosno 7,51 %), Sjeverozapadna Hrvatska (10 zbirki odnosno 5,78 %) te Središnja Hrvatska kao regija s najmanjim brojem poznatih zbirki (8 zbirki odnosno 4,62 %).

Promatra li se zastupljenost zbirki vjerskih zajednica po županijama od kojih se regije sastoje (sl.22.), dobiju se još detaljniji podaci o njihovoj rasprostranjenosti. Najviše se zbirki nalazi u Dalmaciji, ali kao pojedinačna županija na prvome je mjestu Grad Zagreb s 31 zbirkom upisanom u Registar. Slijede dvije dalmatinske županije – Splitsko-dalmatinska s 30 i Dubrovačko-neretvanska s 21 zbirkom. Nešto manje zbirki nalazi se u Primorsko-goranskoj (17), Istarskoj (16) i Zadarskoj županiji (16). Na sredini popisa nalaze se Šibensko-kninska s devet, Varaždinska sa šest i Osječko-baranjska s pet zbirki. Ostale županije imaju tri ili manje zbirki: Zagrebačka, Karlovačka, Brodsko-posavska i Vukovarsko-srijemska (po tri), Ličko-senjska, Krapinsko-zagorska i Požeško-slavonska (po dvije) te Bjelovarsko-bilogorska, Sisačko-moslavačka, Međimurska i Koprivničko-križevačka (jednu zbirku). Na kraju popisa nalazi se Virovitičko-podravska županija, koja u Registru nema nijednu zbirku u vlasništvu vjerskih zajednica.²² Pritom treba imati na umu da je takva slika zbirki u Hrvatskoj rezultat trenutačne situacije u Registru, uglavnom proizašla iz prije provedenih anketa, te da se stanje na terenu zasigurno dosad ponešto promijenilo.

Ako se gleda zastupljenost zbirki prema pripadnosti pojedinoj vjerskoj zajednici (sl.20.), statistički podaci pokazuju

²² Na kraju rada priložena je tablica s popisom mjesta koja posjeduju zbirke vjerskih zajednica (prilog 2).

sl.22. Zastupljenost zbirki vjerskih zajednica po županijama.

da 92 % zbirke posjeduje rimokatolička vjerska zajednica – ukupno 158. Neznatan broj preostalih zbirki pripada ostalim vjerskim zajednicama: devet srpskoj pravoslavnoj, četiri židovskoj te dvije grkokatoličkoj vjerskoj zajednici. Zbirke ostalih vjerskih zajednica nisu zastupljene u Registru, no to ne znači da ih uopće nema.

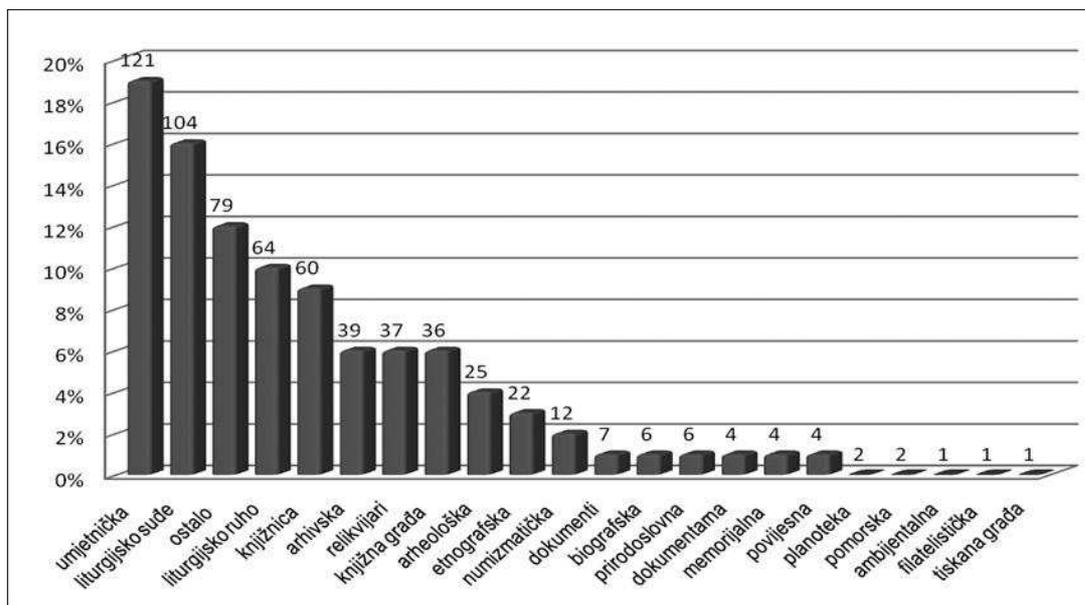
Zasigurno je zanimljiv i podatak o broju stalnih izložaba spomenutih zbirki (sl.21.). Od ukupno 173 jedinice u Registru za njih 15 naveden je podatak da imaju stalni postav. To znači da je samo 9 % zbirki sigurno otvoreno za javnost dok je 91 % njih i dalje djelomično ili potpuno nepristupačan javnosti. Ipak, u posljednje se vrijeme zapaža sve veća težnja takvih zbirki da postanu dostupne posjetiteljima.

Od vrsta zbirki koje su u Registar muzeja, zbirki i riznica u vlasništvu vjerskih zajednica uvrštene kao zadan popis, preuzet iz Registra muzeja, galerija i zbirki u RH, zastupljene su ove zbirke (ukupno 22): ambijentalna, arheološka, arhivska, biografska, dokumentarna, dokumenti, etnografska, filatelistička, knjižna građa, knjižnica, memorijalna, numizmatička, planoteka, pomorska, povijesna, prirodoslovna, tiskana građa, umjetnička i ostalo. Pri uređivanju Registra dodane su još tri vrste zbirki relevantne za zbirke vjerskih zajednica – liturgijsko suđe, liturgijsko ruho i relikvijari, kojih nema na popisu Registra muzeja, galerija i zbirki u RH.

Pregled klasifikacije zbirki prema vrsti (sl.23.) donosi podatke o tome koliko je koja vrsta zbirke zastupljena u Registru. Najviše je umjetničkih zbirki (ukupno 121 odnosno 19 %) i zbirki liturgijskoga suđa (104 zbirke odnosno 16 %), što je za Registar koji popisuje zbirke vjerskih zajednica, najčešće formirane u samostanima i riznicama, posve očekivano i razumljivo. Nakon njih slijedi 79 zbirki (12 %) okupljenih pod oznakom *ostalo*, a riječ je o različitim zbirka-kama koje je zbog njihove specifičnosti bilo nemoguće uvrstiti u druge kategorije. Većinom su to zbirke crkvenoga namještaja, zavjetnih darova, relikvija te uporabnih i osobnih predmeta. Zatim slijede po brojnosti podjednako zastupljene zbirke liturgijskoga ruha (64 zbirke) te knjižnice vjerskih zajednica (60 zbirki), a svaka od njih čini otprilike 10 % ukupnoga broja zbirki. Arhivske zbirke (39 zbirki), zbirke relikvijara (37 zbirki) te zbirke knjižne građe (36 zbirki) čine 6 %, arheološke zbirke (25 zbirki) 4 %, etnografske (22 zbirke) 3 % te numizmatičke (12 zbirki) 2 %. Po 1 % ukupnoga broja zbirki čine zbirke dokumenata (njih sedam), biografske i prirodoslovne (svaka sa šest zbirki) te dokumentarne, memorijalne i povijesne zbirke (svaka s četiri zbirke). Planoteke te pomorske zbirke u Registru su upisane po dvije, dok su ambijentalne, filatelističke i zbirke tiskane građe zastupljene svaka s jednom zbirkom.

Takav prikaz potvrđuje da je pogrešno misliti kako se u zbirka-kama vjerskih zajednica mogu naći samo crkvena oprema, knjižna građa i religijski predmeti, iako te zbirke prevladavaju u Registru, već da vjerske zajednice čuvaju i građu zanimljivu različitim profilima stručnjaka, poput arheološke, etnografske, numizmatičke i prirodoslovne građe, koja je dostojno zastupljena među vrstama zbirki vjerskih zajednica, ali i manje zastupljene predmete pomorske (sl.25.) ili filatelističke zbirke koji, bez obzira na količinu, mogu imati važnu ulogu u proučavanju takve građe u Hrvatskoj, i na širem području.

Jednom kada se usustavi terminologija i dokraja popune polja o vrsti građe, razdoblju, teritoriju i materijalu, moći će se dobiti potpuniji uvid u sve elemente zbirki u vlasništvu vjerskih zajednica – vremenski, teritorijalni i sastavni presjek građe tih specifičnih zbirki u Hrvatskoj, te tako uz podatke o građi iz muzeja i galerija omogućiti sveobuhvatan prikaz brojnosti i stanja pokretne kulturne baštine na području cijele države, a potom možda uz uvid stanja u drugim državama na širem području.

sl.23. Klasifikacija zbirki vjerskih zajednica prema vrsti

sl.24. Knjižnica Franjevačkoga samostana Presvetoga Trojstva u Slavonskome Brodu. Snimila: Dunja Vranešević

sl.25. Pomorska zbirka Franjevačkoga samostana u Orebiću (Pelješac). Fototeka MDC-a

Zaključno

Zbirke u vlasništvu vjerskih zajednica sastavni su dio kulturno-povijesne baštine naroda. Podjednako značajne i vrijedne kao i muzejske zbirke, pripadaju kulturnim dobrima od općega interesa za cijelo društvo. Formiranjem Registra muzeja, zbirki i riznica u vlasništvu vjerskih zajednica kao važne i jedinstvene dokumentacijske zbirke unutar MDC-a na jednome su mjestu okupljeni podaci o pokretnim kulturnim dobrima u zbirka vjerskih zajednica. Postavljanjem baze podataka na mrežnu stranicu MDC-a podaci o takvim zbirka prvi su put objedinjeni, sustavno i ravnopravno prikazani te dostupni svim korisnicima za pretraživanje. Omogućen je uvid u vrijedne i korisne informacije o broju i rasprostranjenosti zbirki, njihovu smještaju, vrsti i sadržaju, registraciji, otvorenosti javnosti te o osoblju koje se o njima brine.

Registar, dakako, nije zaokružen i nepromjenjiv korpus već rastuća baza s podacima podložnim promjenama. S obzirom na to da zbirke vjerskih zajednica nisu definirane organizacijske jedinice u kulturi kao muzeji, u Registru se uočavaju poneke manjkavosti, posebice neujednačeno nazivlje i opisi zbirki koji ovise o raspoloživim i nerijetko teško dostupnim podacima. Budući poslovi na bazi podataka svakako bi trebali obuhvatiti rješavanje nestandardiziranoga nazivlja i definiranje sustava unosa odrednica izradom tezaurusa nazivlja crkvenih predmeta, čime će se dodatno olakšati unos podataka i njihovo pretraživanje.

Da bi se uklonili uočeni problemi, da bi Registar nastavio okupljati i pružati relevantne i jedine podatke o tome dijelu kulturne baštine te da bi se konačno stekao uvid u stvarno stanje sakralnih spomenika u cjelini, a time osigurala i primjerena sustavna briga o spomenicima kulture, nužno je ponajprije trajno i temeljito raditi na njegovu dopunjavanju i stručnoj provjeri podataka na izvorima. Podaci o osoblju podložni su čestim promjenama te ih je potrebno redovito provjeravati, a uz današnji (mali, ali ipak uočeni) pomak u težnjama vjerskih zajednica da se zbirke otvore javnosti nastaju nove zbirke i njihove stalne izložbe koje bi također trebalo uvoditi u Registar. Pri posljednjemu uređivanju baze podataka za svaku su zbirku ažurirani osnovni podaci i mrežne stranice do kojih se uspješno doći, unesene su podzbirke prema vrstama te je počelo prikupljanje fotodokumentacije i popunjavanje podataka o vrsti građe, teritoriju i razdoblju koji su nedostajali. Stoga rad na Registru obuhvaća nekoliko faza koje treba planski, stručno i dosljedno provoditi. Nakon početne evidencije i stvaranja elementarnoga popisa potrebno je i dalje redovito dopunjavati dokumentaciju. Prvi korak u tome procesu jest proučavanje recentne literature i prikupljanje novih podataka upućivanjem pisanih te usmenih upita voditeljima zbirki i osoblju. Ključna faza podrazumijeva obilazak svih zbirki vjerskih zajednica na terenu – po županijama i regijama, fotografiranje i dokumentiranje stanja i sastava građe te uvjeta čuvanja predmeta. Tek nakon inventariziranja svih postojećih zbirki može početi posljednja faza, kojom je obuhvaćena valorizacija i izrada programa stručne muzeološke i konzervatorske pomoći u poslovima dokumentiranja, čuvanja i izlaganja predmeta i zbirki u vlasništvu vjerskih zajednica. Pritom je važno uspostaviti suradnju između kulturnih ustanova (muzeja, konzervatorskih i restauratorskih odjela) i vjerskih zajednica te razvijati uzajamno povjerenje, koje još uvijek uglavnom izostaje.

Registar je kao jedinstvena baza podataka neprocjenjivo vrijedan za hrvatsku kulturu jer čuva popis dragocjenih zbirki vjerskih zajednica u Hrvatskoj, u kojima se nacionalno blago često čuva u neprimjerenim uvjetima. Nerijetko je riječ o djelima koja su očuvana u samo jednome primjerku, o umjetničkim slikama, inkunabulama, zlatarskim radovima,

tekstilu, ali i o arheološkoj, etnografskoj ili pak prirodoslovnoj građi – o djelima koja više nisu u upotrebi i kojima prijeti propadanje ili zaborav ako se ne uvidi njihova golemu kulturnu vrijednost te se zajednica o njima ne počne sustavno brinuti. Samo se razvijanjem svijesti o vrijednosti i značenju kulturne baštine te upozoravanjem i svećeničkoga kadra i građana na pravilan odnos prema spomenicima može prevladati neupućenost i indiferentan odnos sredine prema tim zbirka. Cilj takvoga sustavnog evidentiranja, kao i stručne i znanstvene obrade podataka skupljenih na terenu, upravo je upozoravanje na postojanje i vrijednost takvoga blaga unutar kulturne baštine hrvatskoga naroda, ali i na značenje nacionalne kulturne baštine u usporedbi s kulturom drugih naroda. Takvo je dokumentiranje osobito važno dođe li do krađa, elementarnih nepogoda ili rata. Osim toga, Registar je i vrelo za statističke procjene udjela pokretnih spomenika u ukupnome broju spomenika kulture Republike Hrvatske jer se, uz podatke o broju predmeta i zbirki iz muzeja, pravi uvid može steći samo podjednakim uzimanjem u obzir i relevantnih podataka iz korpusa zbirki u vlasništvu vjerskih zajednica. Na taj način Registar muzeja, zbirki i riznica u vlasništvu vjerskih zajednica potvrđuje svoju višestruku korisnost u povezivanju državnih i vjerskih institucija, u pružanju stručne pomoći vjerskim zajednicama i u davanju vrijednih podataka o nacionalnoj kulturno-povijesnoj baštini stručnjacima i istraživačima, u izradi jedinstvenoga inventara spomenika u vlasništvu vjerskih zajednica te u sudjelovanju u razvoju kulturno-povijesne topografije na razini cijele države.

LITERATURA

- Bozanić, Josip, 2001. Uredba HBK o crkvenim muzejskim zbirka. *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 1: 9-10.
- Čubranić, Đurđica, 2004. Od Knjižnice Zagrebačkoga kolegija do današnje knjižnice "Juraj Habelić". *Kukuljevićevi dani u Varaždinskim Toplicama: Zbornik radova znanstveno stručnih skupova Matice hrvatske 2001. – 2003.* Gl. ur. Filipan, Božena. Ogranak Matice hrvatske. Varaždinske Toplice.
- Franulić, Markita, 2003. Neki aspekti muzejske djelatnosti u Hrvatskoj 2003. – pregled na temelju podataka iz Registra muzeja, galerija i zbirki RH. *Informatica Museologica* 34/1-2: 92-98.
- Goldstein, Slavko (ur.), 1988. *Židovi na tlu Jugoslavije*. Muzejsko-galerijski centar. Zagreb.
- Hasanbegović, Zlatko; Nanić, Senad, 2009. *Zagrebačka džamija: turistička monografija*. Turistička naklada d.o.o. Zagreb.
- Knežević, Snješka; Laslo, Aleksander, 2011. *Židovski Zagreb: kulturno-povijesni vodič*. Predstavnik židovske nacionalne manjine Grada Zagreba – Židovska općina Zagreb – AGM. Zagreb.
- Laszlo, Želimir, 1997. *Grad Zagreb: zbirke u vlasništvu vjerskih zajednica – izvještaj o svakoj obrađenoj jedinici (crkveni muzeji, zbirke, riznice i inventari)*, elaborat. Muzejski dokumentacijski centar. Zagreb, 195 str.
- Laszlo, Želimir, 1998. Registar muzeja i zbirki u vlasništvu vjerskih zajednica. *Informatica Museologica* 29/3-4: 93-97.
- Laszlo, Želimir, 2001. Muzeji, zbirke i riznice u vlasništvu vjerskih zajednica. *Informatica Museologica* 32/3-4: 139-168.
- Laszlo, Želimir, 2009. *Muzej eparhije zagrebačko-ljubljanske: stanje zaštite i preventivne zaštite muzejske građe i prijedlog mjera za njihovo poboljšanje*, elaborat. Muzejski dokumentacijski centar. Zagreb, 10 str.
- Laszlo, Želimir, 2011. *Franjevci trećoredci – zbirke samostana sv. Franje Ksaverskoga u Zagrebu: stanje zaštite i preventivne zaštite muzejske građe i prijedlozi za dalje postupanje*, elaborat. Muzejski dokumentacijski centar. Zagreb, 18 str.
- Lukšić, Tugomir (ur.), 1994. *Sveti trag: devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije: 1094 – 1994*. Muzejsko-galerijski centar – Institut za povijest umjetnosti – Zagrebačka nadbiskupija. Zagreb.
- Magić, Vladimir, 2012. *Metropolitanska knjižnica u Zagrebu: vodič*. Hrvatski državni arhiv. Zagreb.
- Mileusnić, Slobodan (ur.), 2006. *Muzej srpske pravoslavne crkve Eparhije zagrebačko-ljubljanske u Zagrebu*. Muzej srpske pravoslavne crkve Eparhije zagrebačko-ljubljanske – Muzej srpske pravoslavne crkve. Zagreb – Beograd.
- Očevdnik muzeja, te muzeja, galerija i zbirki unutar ustanova i drugih pravnih osoba. <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=212> (datum posjeta: 15. svibnja 2014.).
- Pavlović, Jovan, 1989. Muzej Srpske pravoslavne crkve Eparhije zagrebačko-ljubljanske u Zagrebu. *Informatica Museologica* 3-4 (87-88): 49-50.
- Pravilnik o načinu i mjerilima za povezivanje u sustav muzeja Republike Hrvatske, 2002. *Narodne novine* 120/02.
- Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi, 2002. *Narodne novine* 108/02.
- Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske. <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=31> (datum posjeta: 10. svibnja 2014.).
- Registar muzeja, zbirki i riznica u vlasništvu vjerskih zajednica. http://mdc.hr/hr/mdc/registar_muzeja-zbirki-i-riznica-u-vlasnistvu-vjerskih-zajednica/ (datum posjeta: 10. svibnja 2014.).
- Steiner, Marijan, 2009. Knjižnica "Juraj Habelić" uz Kolegij i Filozofski fakultet Družbe Isusove u Zagrebu. *Znanstveni skup o Jurju Habeliću: 400. obljetnica rođenja Jurja Habelića (1609. – 1678.) – referati sa Znanstvenog skupa održanog 17. travnja 2009. u Velikoj Gorici*. Gl. ur. Matković Mikulčić, Katja. Gradska knjižnica. Velika Gorica.
- Tuđman, Miroslav, 1990. *Obavijest i znanje: s rječnikom osnovnih pojmova*. Zavod za informacijske studije. Zagreb.
- Uldrijan, Ivan; Miklenić, Ivan, 2007. Vodič kroz Muzej bl. Alojzija Stepinca. *Glas Koncila* 51-52 (1748-1749). http://www.glas-koncila.hr/index.php?option=com_php&Itemid=41&news_ID=13332 (datum posjeta: 7. ožujka 2013.).
- Zakon o muzejima, 1998. *Narodne novine* 148/98. Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, 1999. *Narodne novine* 69/99.
- Zgaga, Višnja (gl. ur.), 2011. *Vodič kroz hrvatske muzeje i zbirke*. Muzejski dokumentacijski centar. Zagreb.
- Živčec, Doroteja, 2008. Stanje i perspektiva informatizacije MDC-a. *Informatica Museologica* 39/1-4: 121-126.

Regija	Županija	Mjesto	
Istra, Kvarner, Gorski kotar i Lika (35)	Istarska (16)	Bale (2) ²³ Buje Buzet Labin Motovun ? ²⁴ Novigrad Plomin ?	Poreč Pula Rovinj Svetvinčenat (2) Tar Vodnjan Vrsar
	Primorsko-goranska (17)	Cres (Cres) (3) Glavotok (Krk) Kampor (Rab) Košljun (Krk) Krk (Krk) Lubenice (Cres) Martinšćica (Cres)	Nerezine (Lošinj) ? Osor (Cres) Porat (Krk) Rab (Rab) (2) Rijeka Trsat (Rijeka) Veli Lošinj (Lošinj)
	Ličko-senjska (2)	Novalja (Pag)	Senj
Dalmacija (76)	Zadarska (16)	Bibinje Čokovac pokraj Tkona (Pašman) Kali (Ugljan) Kraj (Pašman) Krupa Nin	Olib ? Smoković Školjić/Galevac (Ugljan) Obrovac Zadar (6)
	Šibensko-kninska (9)	Krka, Kistanje Primošten Skradin	Šibenik (4) Tisno (Murter) Visovac
	Splitsko-dalmatinska (30)	Baška Voda ? Blaca (Brač) Bol (Brač) Drid (Čiovo) Hvar (Hvar) (3) Imotski Sinj Kaštel Lukšić Kaštel Štafilić Makarska (3) ? Omiš Vrgorac	Split (2) Stari Grad (Hvar) Sumartin (Brač) Supetar (Brač) Sutivan (Brač) Trogir (5) Vrboska (Hvar) Zagvozd Zaostrog
	Dubrovačko-neretvanska (21)	Blato (Korčula) Cavtat (2) ? Dubrovnik (8) Janjina (Pelješac) Koločep	Korčula (Korčula) (4) Kuna Pelješka (Pelješac) Lopud Orebić (Pelješac) Rožat, Mokošica
Središnja Hrvatska (8)	Zagrebačka (3)	Kloštar Ivanić Kotari	Krašić
	Bjelovarsko-bilogorska (1)	Bjelovar	
	Karlovačka (3)	Karlovac (3)	
	Sisačko-moslavačka (1)	Hrvatska Kostajnica ?	
Zagreb (31)	Grad Zagreb		
Sjeverozapadna Hrvatska (10)	Krapinsko-zagorska (2)	Klanjec	Krapina
	Varaždinska (6)	Lepoglava Ludbreg	Varaždin (4)
	Međimurska (1)	Čakovec	
	Koprivničko-križevačka (1)	Križevci	
Slavonija, Baranja i Srijem (13)	Virovitičko-podravaska (0)	–	
	Požeško-slavonska (2)	Požega	Velika
	Brodsko-posavska (3)	Cernik Okučani ? Slavonski Brod	
	Osječko-baranjska (5)	Đakovo (2) Našice Osijek (2)	
	Vukovarsko-srijemska (3)	Ilok ? Šarengrad ? Vukovar	

Prilog 2. Tablica s popisom mjesta (po regijama i županijama) koja posjeduju jednu ili više zbirki u vlasništvu vjerskih zajednica

²³ Broj predočuje ukupan broj zbirki ako ih je više u jednome mjestu.

²⁴ Ne zna se pouzdano stanje zbirke ni postoji li ona još uvijek.

sl.26.-27. Riznica župne crkve Bezgrješnoga začeca Blažene Djevice Marije u Kaštel Štafiljiću

Fotografiju ustupio Conservum, d.o.o.

THE PHENOMENON OF COLLECTIONS OF RELIGIOUS COMMUNITIES IN CROATIA: THE REGISTER OF MUSEUM, COLLECTIONS AND TREASURES OWNED BY RELIGIOUS COMMUNITIES

Collections owned by religious communities are an integral part of the cultural history heritage of a people. Of equal importance and value as museum collections, they can be classified as cultural properties of general interest for the whole of society. With the formation of the Register of Museum, Collections and Treasures Owned by Religious Communities, an important and unique documental collection in the Museum Documentation Centre, data about the moveable cultural properties in the collections of religious communities have become available in one place. When a database was placed on the Website of the MDC, data about such collections were for the first time united, shown systematically and equally and became searchable for all users. It has become possible to examine useful and valuable information about the number and distribution of the collections, their locations, kinds and contents, their registration, degree of accessibility to the public and the personnel in charge of them.

The register is a unique database and is of incalculable value for Croatian culture for it looks after a list of the precious collections of the religious communities in Croatia in which the national treasures are kept in sometimes inappropriate conditions. Sometimes these are one-of-a-kind pieces, artistic paintings, incunabula, goldsmith work, textiles, and also sometimes archaeological, ethnographic and natural history material – works that are no longer in use and that likely to deteriorate or be forgotten, unless their huge cultural value is realised, and they begin to be taken systematic care of. Only by implanting awareness of the value and importance of the cultural heritage in both clergy and laity and by making them aware of the proper attitude to these monuments is it possible to do away with the milieu's ignorance concerning and lack of interest in such collections. The ambition of such systematic record making and professional and scholarly processing of the data collected in the field is precisely to draw attention to the existence and value of this kind of treasure within the cultural heritage of the Croatian people, as well as to the importance of the national cultural heritage as compared with the culture of other peoples. This kind of documentation assumes particular importance in cases of theft, natural disaster and war. The Register of Museum, Collections and Treasures Owned by Religious Communities that is kept by the Museum Documentation Centre also confirms its manifold usefulness in its linking together of governmental and ecclesiastical institutions, in affording professional assistance to religious communities and value information about the national cultural history heritage to experts and researchers, in the making of a unique inventory of heritage items owned by religious communities, and participation in the development of the cultural history topography at the level of the state as a whole.

Napomena

Tekst Fenomen zbirki vjerskih zajednica u Hrvatskoj: Registar muzeja, zbirki i riznica u vlasništvu vjerskih zajednica Muzejskoga dokumentacijskog centra autorice Dunje Vranešević pismeni je rad za polaganje stručnog ispita za zvanje dokumentaristice.

Mentorica: Markita Franulić, dokumentaristica savjetnica. Zagreb, svibanj 2014.